

III. KÜTÜPHANE HAFTASI VE AYDINLARIMIZA DÜŞEN ÖDEVLER

«Hiç bilenlerle, bilmiyenler
bir olur mu?»

Mahmut GÜNDÜZ

Kur'anı Kerim.

Kitabı, kütüphaneyi, halka sevdirmek, faydalı kılmak —bir kelime ile— memlekette, okuma - öğrenme zevk ve hevesini geliştirmek, arttırmak maksadiyle, Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Merkezi tarafından kabul edilen ve her yılın Kasım ayının son haftasında çeşitli ilginç törenlerle kutlanan «Kütüphane Haftası»nın bu yıl üçüncüsüne erişmekteyiz. Bütün imkânsızlıklara rağmen, Derneğin, bu yolda, her yıl gittikçe artan ve gelişmeler gösteren faaliyet ve çabalarını şükranla, takdirle anmalıyız.

Bir kahraman ortaya çıkar, bir milleti, içinde bulunduğu tehlikelerden, felâketlerden kurtarır. Bir hekim veya ilim adamı, yaptığı keşifle, milyonlarca insan hayatının vaktinden önce yokolmasının önüne geçer. Hayırsever bir zengin, kesesinin ağzını açar, insanların faydalanmaları için, hastahane, okul gibi bir müessese vüduda getirir. Bir avuç insan bir araya gelir, çâresizlik ve imkânsızlıkları yenmeye çalışır, toplum fertlerinin okumalarını, ilim ve irfan sahibi olmaları ilkelerini kendilerine amaç edinerek, bu uğurda çabalar gösterir, didinip dururlar. Diyebiliriz ki, bu yolda çalışanların başında kütüphaneciler gelmektedir. Bu bakımdan, memleketimizde, kamu yararına hizmet eden ve sayıları onbinlere varan dernekler içinde, Kütüphaneciler Derneği'ne müstesna bir yer vermek gerekir.

Elli yıl kadar önce merhum Süleyman Nazif:

«Yüksel ki, yerin bu yer değildir,
Dünyaya geliş, hüner değildir.
Bize, ziya bol, bol kucakla getir!
Düşmek etrafı görmemektendir...»

demisti. Bir milletin, bütün ıstıraplarının sebepleri, sadece, kötü tesadüfler, bozuk kader veya talih değildir. O millet, fikirden, ilim ve irfandan yoksun bulunuyorsa, çöküntülerden kurtulamaz. Bir atasözümüz, «Ya devlet başa, ya kuzgun leşe» der. Yükselmek, ileri gitmekle devleti başa kondurmak da, alçalmak, çöküntüye gitmekle, sonunda kuzgunları leşimize mu-

sallat etmek de elimizdedir. Bu gerçeği anlayınca, akla daha çok, memlekette, her yıl kutlanan kütüphane veya kitap haftalarından önce, «Vatan-daşları okumaya mecbur tutan bir hafta» koymak gelmektedir. Okuma-yı teşvik ve teşci edici toplantılar, konuşmalar yerine, zorlayıcı tedbirler almak daha verimli olabilir. Okuma - yazma bilip te, yılda bir kez olsun eline kitap almayan, hattâ gazete bile okumayanlarımız az değildir.

Türkiye'de, okumak ve öğrenmek mecburiyetinde olanlar kadar, okutmak ve öğretmek durumunda olanlar da suçlu sayılırlar. Buna, teşkilâtımızdaki bozukluk ve düzensizlikleri de katarsak, iş daha da acıklı olur. Bu konuyu biraz daha deşelim: Günümüzde, milletlerarası literatürde, Türkiye, az gelişmiş ülkelerden sayılmaktadır. Açıkçası, Türkiye geri bir memlekettir. Halkımızın yüzde altmışından fazlasının okuma - yazma bilmemesi, bu acı gerçeği ispat eder. Meselenin daha acınacak yönü ise, okuma - yazma bilenlerin büyük kısmının okuma ile başlarının hoş olmadığıdır. Bunlar, öğrenmek denen ve öğrendikçe, nurlanan insanın duya-cağı büyük mânevi hazdan habersiz ve nasipsizdirler. Bir İslâm mütefek-kiri: «Hikmetle uğraşanlar ıslık, ilimle uğraşanlar yol gösterici, öğütçü-ler lâmba, âkilleri diri, cahiller ölüdür» buyurmuştur. Bu sözdeki derin anlamı ve Kur'anı Kerim'in: «De ki Yarabbi bilgimi arttır.» emrindeki hikmeti anlamıyanlar için, söz söylemek, tedbirler almak da boşunadır.

Toprak bakımından memleketimizin kırkta biri, nüfus bakımından ise, onda biri kadar bile olmayan, fakat, beş tane üniversitesinin kapıla-rını, yetmişe yaklaşan millete açan ve okuma - yazma oranı yüzde yüz olan İsrail'i Türkiye ile kıyaslamak elbette gülünç olur.

Daha, 1924 yılında, Devrimci Önderimiz ATATÜRK: «Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde, mürşit aramak, gaflettir, cehalet-tir, dalâlettir.» demek suretiyle, okuma - yazma kampanyası için ilk işa-reti vermişti. Bilindiği gibi, insanların hastalıklarının tedavisi; ancak, hastalığın teşhisi konuktan sonra mümkündür. Toplum bünyesini kemi-ren hastalıkların teşhisi, tedavi ve ortadan kaldırılması da, cehalet mik-robunun yok edilmesiyle olur. Bu hastalığın tek ilacı ilimdir. Bu amaçla, her yıl, memlekette, kitap ve kütüphane haftaları tertiplemek, sosyal dâ-valarımızı çözümlmek bakımından iyi ve yerinde bir davranıştır. Bunu, gelenek haline getirmeliyiz. Ne var ki, bu vesile ile, her yıl yapılan toplan-tılar, verilen konferanslar, açılan sergiler, yazılar, radyo konuşmaları, haftanın bitiminde unutulup gidiyor. Bu davranış ve faaliyetlere katıl-mak da belirli bir topluluğa inhisar etmekten ileri gidemiyor. Bütün bun-arla maksat hasıl olur, netice elde edilir mi? Bu haftanın, gösterilen ça-ğaların yüzü suyu hürmetine, kaç kişi bir kitap alır, kaç kişi okumamak

karar ve inadını terkeder? Kaç kişi okuma temposuna biraz daha hız verir, **kitaba**, kütüphaneye daha yakın ilgi gösterir? Bu sorulara olumlu karşılık vermek pek güçtür. Yapılan istatistik ve incelemelere göre, Türkiye'de, 1950 yılından bu yana, nüfusun artışına göre okuma - yazma oranında **düşüklük** görülmektedir. Bu, memlekette, cehaletin artmakta olduğunu —daha doğrusu— halkımızda, bu istikamette bir eğilim bulunduğunu göstermektedir. Memlekette, ilkokulu bitirip de, aradan birkaç yıl **geçtikten** sonra, okumayı unutanlar, fakülteden sonra, kitabı kapayanlar, **hattâ** okumaktan tiksinti ve nefret duyanlar az değildir.

Bütün bu gerçeklere rağmen, yine de, insaf ve itidali elden bırakmayalım; **yapılanları** —devede kulak kabilinden olsa bile— şükranla karşılamalıyız. Unutmamalı ki, 25 - 30 yıl kadar önce, kütüphane değersiz bir yer, **kütüphanecilik** de, basit bir iş ve hizmet sayılırdı. Tarihimizde okuma-yazmanın günah sayıldığı devirlerinde de bulunduğunu düşünürsek, bu **günkü** durumumuzun değeri daha çok anlaşılır.

Almanların, II. Dünya Savaşından önce, her yıl kutladıkları bir Patates **Günü** vardı; gelenek haline gelmiş olan bu günde, her Alman, diğer **bütün** ihtiyaç ve zevklerinden feragat eder, sadece 25 kuruşluk patates **yerdi**. O gün için sarfetmek istediği veya harcamaya mecbur olduğu **paranın** geri kalanını da hayır kurumlarına bağışlardı. Bu ve buna benzer **davranışların** sonucudur ki, Almanya'da bugün olduğu gibi, savaşta **önce** de, fakir —hele dilenci— hiç görülmemişti. II. Dünya Savaşında **büyük** yenilgi ve kayıplara uğrayan Batı milletlerinin sür'atle kalkınmaları ve eski refah seviyelerini kat kat aşmaları, halklarının fedakârlığı ve hayır kurumlarının çabaları sayesinde olmuştur.

Türk milleti böyle fedakârlıklar yapamaz mı? Yapar! Akla gelebilen birçok şekillerden birini ele alalım: Müslüman Türk milleti, her yıl bir gün **nâfile** orucu tutabilir. Bu sayede, kamu yararına hizmet eden sayısız **dernekler** canlanır, ihya olunur. Akla gelebilecek tedbirlerden biri de, **çelenk** işidir. Her yıl, cenazeler ve çeşitli törenler için, kullanılan çelenkler **onbinleri** aşar. Bunlara sarfedilen paralar ise milyonları bulur. **Maksat**, ölünün hayrına ve ruhu için veya tören onuru ise, çelenk paralarının bir kuruma yatırılması daha yerinde bir hareket sayılmalıdır. Din bakımından gerçek olanı da budur. Çelenk gönderilen cenaze ile, çelenk **gönderilmeyen** diğer bir cenazenin, musalla taşlarında durmaları kaldırılmaları bile, insana bir üzüntü vermektedir. Aslında, bu çelenk gönderme ve **koyma** işi, bir gösteriş ve özentiden, hattâ yasak saymadan başka bir şey **değildir**. Kurulacak bir «Çelenk Bankası» na yatırılacak çelenk paraları ile, her yıl birkaç kütüphane ve okul açmak mümkündür. Bu sayede, **çökmekte** olan hayır kurumları da ayakta tutulmuş olur. Bilindiği gi-

bi, çiçeklere verilen paralar, birkaç saat içinde heba olup gitmekte, میلی servet de başkalarına aktarılmaktadır. Eskiden, Anadolu'da, ölünün hayırla anılması ve ruhunun istirahatı için, gömüldüğünde, kabri başında helva dağıtılırdı. Bunun, Batı taklitçiliği olan çelenkten daha faziletli bir hareket olduğu şüphesizdir. İslâm'da, zekât ve fitrenin konulmasına sebep, yukârda bahsettiğimiz fikirleri teyit edici ve destekleyici mahiyettedir. Okumak - öğrenmek Türk'ün son yıllarda sönmeye yüz tutmuş veya üzeri küllenmiş fitri hasletlerindendir. Okuma fırsatını bulamamış veya bunda iktidarı olmayan halkımız, okumalara, bilginlere üstün saygı gösterir ve onlara danışmaktan, onları dinlemekten haz duyar. Bilginlere saygı gösterilmesi ve önem verilmesi hakkında Tanrı Buyruğu'nda ve Hazreti Muhammed'in hadislerinde kesin bildiriler, hükümler vardır. Okuma - yazma bilmeyen Hazreti Muhammed: «Bilginler, peygamberlerin vârisleridirler. Allah'tan korkanlar, ona hakkiyle saygıda bulunanlar, ancak, bilginlerdir.» buyurmuşlardır. Bu hadiste, bilgin sözündeki kasıt, iyiyi, güzeli, doğruyu gören, anlayan ve olduğu gibi muhtaç olanlara verendir. Bu mertebeye ermek, ancak okumak - öğrenmekle mümkündür. Nitekim, diğer bir hadiste de: «İlim öğrenmek kadın - erkek her müslümana farzdır. Bilginin, ilmin esirgenmesi haramdır» denmektedir.

Memleketimizde, ilme, ilim ve irfan sahiplerine karşı, gün geçtikçe artan bir ilgisizlik —hattâ saygısızlık— görülmektedir. Bunun nedenlerinin başında, aydın (Münevver) diye kabul ettiğimiz zümrenin olumsuz tutumları gelir. Bunlar, çoğunlukla, halkımızın dertlerine deva, güçlüklerine yardımcı olabilmek hasletlerinden yapıcı ve önderlik ruhundan yoksun, ülküsüz, fikirsiz okumuşlardır. Bir millet, ortak bir şuur ve ülkeye sahip değilse, ileri bir hamle yapamaz ve yaratıcı bir kudret kazanamaz. Hattâ, sırasında varlığını bile koruyamaz. Bilindiği gibi, tarihi olaylar, sosyal hareketlerden doğar. O halde, sosyal bir toplum için, ülkü sahibi olmak bir zarurettir. Millette bu ülküyü yaratacak ve gaye noktasına ulaştıracak ve onu besleyecek, yaşatacak olanlar da aydınlardır.

Görünüş ve gerçek şudur ki; aydın geçinenlerimizin çoğu, böyle bir ülküyü tahakkuk ettirmekten, bu yolda halkımıza önder olmaktan uzak bulunuyorlar. Köksüz bir kültüre sahip ve kendilerini, sadece, zamanın ve olayların akımına terketmiş olan bu aydınlardan, memleket için birer kavip, hattâ zararlı olmaktan başka birşey değildirler! Türk halkı, hele Türk köylüsü, henüz tarihi, atasal hasletlerini kaybetmiş sayılmaz; Türk aydınlığının çoğu, bu alanda, kendilerine düşen ödevleri, ihmal etmekle yetinmeyip, halka ve köylüye cahil damgasını basıp, onlar uğrunda fevkalâhîliklere katlanmayı göze alamıyorlar. Bu yüzden, halkla, aydınlardan arasında büyük bir uçurum hasıl olmuştur. Aydınlara göre, halk ve köylü kabahatlidir. Gerçekte ise, iş tam tersinedir. Diğer yünden, Türkiye'de

her işte veya teşebbüste bir imkânsızlıklar edebiyatı yapılır; oysa ki, bu imkânsızlıkları yaratan ve âdeti bir allerji haline getiren de yine aydınlardır.

Bütün bu veya buna benzer sebepler yüzünden, Türk milleti, bugün, belki de tarihinin hiçbir devrinde, görülmemiş derecede, maddî hırslar, ahlâkî zaafı ve mânevî düşkünlükler içinde kıvrınmaktadır. Demokrasi bir nimettir. Bu düzenin meyveleri ancak kültür seviyesinin yükselmesiyle elde edilebilir. O halde, bütün bu acı gerçekler karşısında millet olarak ne yapmamız gerekir? Türk milleti, ilk önce, Batı'nın mahiyeti bilinmeyen veya şüpheli mânevî tasalludundan kurtarılmalıdır. İtalyan diplomat ve ediplerinden olan Edmondo de Amices'in 1883 yılında fransızcaya tercüme edilen (Constantinople) adlı eserinin 425-426 ncı sayfalarında ki ifadelerinden şu birkaç noktayı alalım:

1 — Şanlar ve zaferler peşinde koşan ve bütün dünyayı fethedip, tek bir devlet haline getirmek isteyen eski Türklük kalmamış, onun ulvî idealini temsil eden Kızıl - Elma çürüyüp gitmiş, hareketsiz ve âtıl bir cemiyet yetiştirir.

2 — Bu hareketsizlikle, atalet yeni Türk'ün bünyesini bile bozup değiştirdiği için, eski Türk'ün muhteşem manzarası artık efsânelere intikal etmiştir.

3 — Yeni Türk Batı'nın taklitçisidir. Fakat, bu taklitçilik, kıyafete, kötü âdetlere münhasırdır, ilim ve fikirle alâkadar değildir.

4 — Tanzimat'ın vücade getirdiği yarım - yamalak değişiklik, eski Türk seciye ve ahlâkının bütün iyiliklerini ortadan kaldırmıştır. Yeni Türk, bundan dolayı geleneklerine düşmandır.

5 — Tanzimatın yetiştirdiği gençlik ne Müslüman ne de Hristiyan sayılması mümkün olmayan bir zümredir.

Aradan yüz yıla yaklaşan bir zaman geçmiştir. Bu yabancının söylediklerine katacak veya eksiltecek birşey bulabilmeye çalışmak boşuna olur. Netice şudur ki; artık, dinî ve millî geleneklerimize, hasletlerimize yaraşır, yaratıcı bir kuvvet olmanın şiddetli zarureti karşısındayız. Bunu sağlayacak ve milleti bu hedefe ulaştırabilecek önderler, ancak aydınlarmız olacaktır. Memleketin, her şeyden önce, sağlam kültürlü, ahlâk kurallarına bağlı, taklitçilikten uzak, şaşmaz, teşkilâtçı, azimli ve fedakâr bir aydın zümreye ihtiyacı olduğu meydandadır. Kuvvetli bir hars, büyük milliyetçilik fikrinden doğar ve onunla yaşar. Aydınlarmızda, bu husus aranmalıdır.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında, Büyük Düşünür, merhum Ziya

Gökalp şöyle diyordu: «Fikirde Birlik, Dilde Birlik, İşte Birlik olmadıkça, bir milletin geleceğinden emin olunamaz.» Bunun sağlanması için, Türk çocuklarının yetiştirilmesinde şu üç gayeyi ileri sürmüştü:

1 — Türklük gayesi: Her Türk çocuğu kendi millî dilini, tarih ve edebiyatını tam bilmelidir.

2 — Din gayesi: Her Türk çocuğu, İslâm dini, tarihi ve bunlarla ilgili hususlarda tam bilgi sahibi olmalıdır.

3 — Batı uygarlığı gayesi: Her Türk çocuğu, Batı dillerinden birini öğrenmeli, onların fen ve tabii ilimlerini, sanatını bilmelidir. Bu gayeleri tahakkuk ettiren milletlerin başında Japon milleti gelir. Yüz yıl içinde, Batı'dan her yeniliği alan Japonya, maddi ve mânevi bakımdan, millî gelenek ve inançlarından birşey kaybetmemiştir. Japon ahlâk ve hasletlerinin vârisi olan yeni kuşak, bugün, uygarlık alanında Batı ile boy ölçüşmekte, ona meydan okumaktadır.

Vatan Şairi merhum Mehmet Âkif Ersoy;

«Dünya koşuyorken yolun üstünde yatılmaz,
«Davranmıyacak kimse, bu meydana atılmaz...»

demmişti. Günümüzde, Batı dünyasına, uzaylar bile dar gelirken, düzlüklerde yolunu şaşırarak, geri kalmış bir Türk milletini düşünmek ne acıdır?

Bütün bu yoksulluk ve ıstıraplara çâre nedir?

Memlekette, bilgisizliği yenmek, ilim ve irfanı hâkim kılmaktır!..

Bunu sağlamak, milletimizi okutmak hususunda, en çetin görevler aydınlarımıza düşmektedir. Bunun sonucu mutluluktur. Madde ve menfaatin dışında, yüksek bir şey vardır ki, biz ona ülkü (Mefkûre - İdeal) diyoruz. O halde, bütün yüksek değerlerin kaynağı ülküdür. Ülküsüz millet yaşayamaz. Türk milletini, büyük buhranlardan ülküsüne bağlılığı kurtarmıştır. Eski Türkler, bu gibi buhranlı zamanlara «Aşk çağı» derlerdi. Bu çağda, Türk, bütün değerlerinin bir araya geldiğini duyar ve kutsal vicdanından çıkan kıvılcımla, tehlikelerden kurtulmasını bildirir. Türk'ün, ülküsüne bağlılığının en son örneği Millî Kurtuluş Savaşı'dır. Biz, bu gün de, yeni bir kurtuluş savaşının eşiğinde bulunuyoruz: Bilgisizliği yenme savaşı!.. Bu savaşta, kütüphanecilerin payı büyük olacaktır. Ülkün, halkımızın, özellikle, gençlerimizin boş zamanlarını değerlendirebilen bir ortam ve çözüm yolu bulmalıyız. Şu acı gerçeği de belirtmeden geçmiyelim: Okullarımızdan yetişen gençlere millet ve memleket yararı ve geleceği hususunda, olumlu bir fikir (ülkü) aşılamaktan uzak bulunuyor ve millî diye nitelediğimiz, eğitim sistemimiz, taklitçilik ve düzen-

sizlikten kurtulmadıkça, millet olarak, hayatta, menfaat, keyif, zevk ve kazançtan başka gayesi olmayan bir gençlikten başkasına da sahip olamayız.

İnsanların ihtirasları çeşitli ve sonsuzdur. Bunlardan ikisi önemlidir:

- 1 — Mal, mülk, servet edinmek ihtirası,
- 2 — Öğrenmek, ilim sahibi olmak ihtirası.

Önü alınmadıkça, zekâtı verilip, hayra yönelmedikçe, aşırı derecede mal, mülk ve servet edinmek insanı mahva götürür. İlimin zekâtı da öğretmektir, öğrenenler, ilim sahibi olanlar, bu servetten muhtaç olanlara, esirgmeden vermeliydirler ki, toplum istenilen hedefe ulaşabilsin!

Yeni ve daha mutlu medeniyetler yaratmak, ancak, eskilerin iz ve kalıntılarından örnek almak, heyecan duymakla mümkündür. Bu da, okumak ve öğrenmekle gerçekleşir. Bunu, kitaplar ve çeşitli koleksiyonlariyle kollarını açmış, bekleyen kütüphaneler sağlar. Hazreti Muhammed: «Dünyayı isteyen ilme sarılsın, ahreti isteyen ilme sarılsın; Hem dünyayı, hem ahreti isteyen yine ilme sarılsın.» buyuruyor. Güneş nasıl dünyayı aydınlatırsa, kitap da, insanları aydınlatır. Büyük Fransız edibi Victor Hügo: «Kütüphane kurmak, mâbet yapmak kadar kutsaldır.» der. İslâmlık, ilim sahibi olmayı, bütün ibâdetlerden üstün kabul etmektedir.

Dünya milletlerinin, iki muhasım bloka ayrılıp, ölüm - kalm mücadelelerini şiddetlendirdiği bir devirde, Türk milleti, lâıyk olduğu şerefli mevki neden bulmasın? Unutmamalı ki, kötüler, cehaletten menfaat bekleyenler, aydınlığı sevmezler. Çünkü, aydınlık bütün ayıpları meydana çıkarır. O halde, her çareye başvurup karanlıklar yenilmelidir. Okulların yanı sıra, kütüphaneler, okuma odaları akmak, halkı, gençleri, okuma ve öğrenmeye teşvik etmek, hattâ mecbur tutmak suretiyle, miskinlik, türlü ahlâksızlık, dedikodu, kumar yuvaları olan kahve köşelerinden, salonlardan, sokaklardan kurtarmak lazımdır. Bu hedeflere varabilmek için genellikle şunlar tavsiye olunabilir:

1 — Okumayı teşvik edici, kitap sevgisini aşılayıcı, kütüphanelere devam ve ilgiyi sağlayıcı tedbirler almak.

2 — Bütün yetki ve imkânları —mümkün olduğu kadar— okuma ve öğrenme seferberliği hizmetinde kullanmak, bu yolda, aydınlara, kesin ve mecburî sorumluluklar yüklemek, onlardan azamî derecede faydalanmak.

3 — Okumanın niteliği ve faydaları, okunan eserlerin cinsi ile oran-

tılıdır. Toplumun ahlâk ve düzeni için, zararlı ve yıkıcı yayınlara karşı, uyanık bulunmak, halkı, gençleri, körpe dimağları uyarmak, korumak, gerekiyorsa, yasaklayıcı tedbirler almak.

4 — Memlekette, kitapçılık sanatı ve kütüphaneciliğin gelişme ve kalkınmasına hizmet edecek gelir kaynakları bulmak, yardımlar sağlamak, halkı, bu konuya inandırmak! Bilindiği gibi, Türk halkı, bir şeyin fayda ve doğruluğuna inanırsa, bu uğurda fedakârlıktan çekinmez. Son yıllarda çeşitli suiistimaller ve kötü davranışlar yüzünden, halkımızın kamu yararına çalışan kurumlara karşı itimadı sarsılmıştır.

5 — Haset, kıskançlık, çekememezlik ve kin gibi zaafırları bir yana itip «Herşey millet ve vatan için» parolası ile, faydalı olabilecek, iş görecek elemanları işbaşında bulundurmak, ve onları korumak.

Vatan sathında, her ilde —daha doğrusu her köyde— birer kütüphane açabildiğimiz ve halkımızın böyle bir ihtiyacı her şeyden önce duyduğu gün, karanlıklar savaşı sona erecek, hapishaneler kapanacak, yerlerini ilim, irfan yuvalarına terkedeceklerdir.

Böyle bir toplumda yaşamak ne mutlu!